

УДК 347.45

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.2.5>

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ВОДОПОСТАЧАННЯ» ТА «ВОДОВІДВЕДЕННЯ»

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена низкою теоретичних і практичних проблем щодо укладення договору водопостачання та водовідведення, зокрема під час визначення понять «водопостачання» та «водовідведення». Під водопостачанням розуміють систему заходів із забезпечення водою різних споживачів. Комплекс інженерних споруд для здійснення водопостачання називається системою водопостачання та водовідведення. В Україні становлення та розвиток систем водопостачання та водовідведення відбувалися впродовж декількох століть.

Нині житлово-комунальна сфера зазнає значних труднощів, пов'язаних із відсутністю продуманої житлово-соціальної політики і недостатньою опрацьованістю нормативно-правових аспектів діяльності житлових організацій у частині їх взаємовідносин з органами влади і споживачами.

Безперервне надання послуг із водопостачання та водовідведення споживачу багато в чому визначає якість його життя. У цьому зв'язку очевидна важливість визначення понять водопостачання та водовідведення. Неякісне надання послуг із водопостачання та водовідведення, низький рівень поінформованості населення, неузгодженість норм законодавства спричиняють зростання невдоволення серед населення.

Стан дослідження. Окремі аспекти щодо правової охорони договору водопостачання та водовідведення досліджували у своїх наукових працях українські та закордонні цивілісти, зокрема: М. Агарков, М. Брагінський, М. Галантич, О. Дзера, А. Довгерт, О. Іоффе, А. Кабалкін, А. Кіч, І. Новіцький, В. Сергієнко, Ю. Толстой, Є. Харитонов та інші науковці.

Метою статті є визначення понять «водопостачання» та «водовідведення» у нормативно-правових актах.

Виклад основного матеріалу. Водопостачання є однією зі складових частин забезпечення гідного рівня життя людини й одним із чинників, які забезпечують функціонування та задоволення соціальних, рекреаційних, побутових, культурно-естетичних і гігієнічних потреб населення.

Насамперед звернемося до офіційного розуміння водопостачання та водовідведення, оскільки чинний Цивільний кодекс України безпосередньо не регламентує сам договір водопостачання та водовідведення, а також не містить визначення понять водопостачання та водовідведення.

Згідно з п. 1.3 постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енер-

гетики та комунальних послуг, «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності із централізованого водопостачання та водовідведення» [6], **система централізованого водопостачання** – комплекс об'єктів, споруд, водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом виробництва, транспортування та постачання питної води споживачам; **система централізованого водовідведення** – комплекс об'єктів, споруд, колекторів, каналізаційних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом відведення й очищення стічних вод населених пунктів. Відповідно до п. 1.5 наказу Державного комітету України з питань регулярної політики та підприємництва, Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності із централізованого водопостачання та водовідведення» (утратив чинність 8 листопада 2013 р.), **система централізованого водопостачання** – комплекс об'єктів, споруд, розподільних водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом забору, виробництва, транспортування та подачі питної води споживачам, у свою чергу, **система централізованого водовідведення** – комплекс об'єктів, споруд, колекторів, пов'язаних єдиним технологічним процесом відведення й очищення комунальних стічних вод населених пунктів [7].

Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» визначає **систему централізованого водовідведення** як сукупність технічних засобів, включаючи мережі, споруди, устаткування (пристрої), для централізованого відведення й очищення стічних вод, що пов'язані єдиним технологічним процесом, а **систему питного водопостачання** тлумачить як сукупність технічних засобів, включаючи мережі, споруди, устаткування (пристрої), для централізованого та нецентралізованого питного водопостачання [9].

Як бачимо, поняття «система централізованого водопостачання» та «система централізованого водовідведення» із часом набули доповнень, проте єдиного законодавчого визначення наведених понять у нормативно-правових актах України немає, що породжує різне правове застосування на практиці.

Централізована система водопостачання населеного пункту або промислового підприємства повинна забезпечувати прийом води із джерела

в необхідній кількості, її очищення, якщо це необхідно (тобто доведення її якості до потрібного рівня показників), передачу до обслуговуваного об'єкта і подачу споживачу під необхідним напором (тиском). Усе розмаїття систем водопостачання, що застосовуються на практиці, можна класифікувати за такими ознаками: за територіальним охопленням споживачів – локальні (місцеві); централізовані; групові або районні; за призначенням (видом обслуговуваних об'єктів) – комунальні (для міст і селищ); залізничні; сільськогосподарські (для тваринницьких ферм, пасовищ тощо); виробничі, які, у свою чергу, підрозділяються за галузями промисловості (водопроводи хімічних комбінатів, теплових електростанцій, металургійних заводів тощо) і за кратністю використання води (прямотечійна, з повторним використанням води, оборотна); комбіновані; за видом використовуваного природного джерела – поверхневі, підземні та змішаного живлення; за якістю води – господарсько-питні; технічні; протипожежні; спеціальні; об'єднанні; за вертикальним розташуванням – однозонні й зонні; за способом подачі води – самоплинні (гравітаційні); з механічною подачею (перекачування води насосами); комбіновані; залежно від якості вихідної води і вимог водоспоживачів – із влаштуванням споруд із поліпшення якості води і без них; за тривалістю роботи – такі, що діють постійно, тимчасово, сезонно; за ступенем надійності – I, II, III категорій залежно від допустимої тривалості і зниження подачі води [11, с. 9–10]. За першої категорії надійності допускається зниження подачі води на господарчо-питні потреби не більше 30% розрахункової витрати і на виробничі потреби за аварійним графіком роботи підприємств, тривалість зниження подачі не повинна перевищувати 3 доби. Перерва в подачі води або зниження подачі нижче зазначеної межі допускається на час вимикання ушкоджених і включення резервних елементів системи (устаткування, споруджень, трубопроводів та ін.), але не більше ніж 10 хвилин. За другої категорії надійності величина зниження подачі води така сама, що й за першої категорії, тривалість зниження подачі води не повинна перевищувати 10 діб. Перерва в подачі або зниження подачі нижче зазначеної межі допускається на час вимикання ушкоджених і включення резервних елементів або проведення ремонту, але не більше ніж на 6 годин. За третьої категорії надійності величина зниження подачі води така сама, що і за першої категорії, тривалість зниження подачі води не повинна перевищувати 15 діб. Перерва в подачі води або зниження подачі нижче зазначеної межі допускається на час проведення ремонту, але не більше ніж на 24 години [3, с. 5].

Проблема з отриманням якісних житлово-комунальних послуг, до яких належить водопостачання та водовідведення, залишається однією із головних для споживачів. Дана проблема пов'язана не тільки зі зношеністю магістральних трубопроводів, але і з недостатньо чіткою регламентацією чинного законодавства.

Системи водопостачання – це комплекс інженерних споруд, які призначені для забору води із джерела водопостачання, її очищення, зберігання і подачі до споживача [12].

Централізоване водопостачання – господарська діяльність із забезпечення споживачів питною водою за допомогою комплексу об'єктів, споруд, розподільних водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом виробництва, транспортування та постачання питної води [6].

Централізоване водопостачання в Україні на 80% забезпечується поверхневими водами, яким властиве антропогенне забруднення. Вода річки Дніпро є основним джерелом питного водопостачання країни. Зростання забруднення води поверхневих водойм, підсилена неефективною роботою водопровідних очисних споруд (невідповідність технологічних схем водоочистки, порушення технологічних режимів, незадовільний технічний стан розподільчої мережі, відсутність кваліфікованих експлуатаційних служб тощо), створює серйозну проблему отримання якісної питної води. Централізованим водопостачанням в Україні забезпечено 450 міст, 783 із 891 селищ міського типу, а також 6 490 із 28 584 сільських населених пунктів, що охоплює понад 70% населення країни. Як свідчать дані моніторингу, якість поверхневих вод постійно погіршується внаслідок безпосереднього скидання у водойми господарсько-побутових або промислових стічних вод, приблизно 40% яких не очищуються або не відповідають санітарним вимогам. Натомість протягом останніх десяти років простежується тенденція до зниження обсягів скидання у водойми забруднених господарсько-побутових стічних вод із 39 до 34%, а промислових – із 42 до 39%. Надходячи у водойми, недостатньо очищені або неочищені стічні води забруднюють їх завислими частками, органічними речовинами, патогенними й умовно патогенними бактеріями, вірусами, цистами найпростіших, яйцями гельмінтів. Із промисловими стічними водами у водойми потрапляє значна кількість токсичних і канцерогенних хімічних речовин. Крім поверхневих водойм, до централізованого питного водопостачання залучено підземні джерела. Вони є важливим, а подекуди єдиним джерелом водопостачання населення, особливо сільського. Водночас приблизно половина обсягів підземної води, що подається тільки комунальними водопроводами, не відповідає чинному стандарту на питну воду (Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», ДСанПіН 2.2.4–171–10). Здебільшого це зумовлено надлишковим вмістом мінеральних речовин у водовмісних ґрунтах, де формуються підземні води. Під наглядом санітарно-епідеміологічних станцій перебувають майже 19 139 централізованих систем питного водопостачання. Частка водопроводів, які не відповідають сані-

тарно-гігієнічним вимогам, постійно зростає. Як відомо, якість питної води централізованих систем водопостачання залежить від якості вихідної води, ефективності технологій її підготовки, методів кондиціювання артезіанської води, а також стану водопровідних мереж і регулярності їх експлуатації. Проблеми водопостачання населення й якості питної води значно загострилися, особливо останніми роками, і потребують комплексного вирішення. Основна кількість водочисних споруд побудована понад 40–50 років тому, на більшості з них застосовуються недосконалі технології, реагенти і матеріали, що не здатні перешкоджати потраплянню в питну воду речовин, дія яких на організм людини може негативно вплинути на її здоров'я [4].

Питне водопостачання – діяльність, пов'язана з виробництвом, транспортуванням та постачанням питної води споживачам питної води, охороною джерел та систем питного водопостачання [9].

І. Бернштейн визначає водопостачання як сукупність заходів із забезпечення водою різних споживачів, а комплекс інженерних споруд, що виконує завдання водопостачання, є системою водопостачання, чи водопроводом [2, с. 15].

Питна вода, призначена для споживання людиною, – вода, склад якої за органолептичними, фізико-хімічними, мікробіологічними, паразитологічними та радіаційними показниками відповідає вимогам державних стандартів та санітарного законодавства (з водопроводу – водопровідна, фасована, з бюветів, пунктів розливу, шахтних колодязів та каптажних джерел), призначена для забезпечення фізіологічних, санітарно-гігієнічних, побутових та господарських потреб населення, а також для виробництва продукції, що потребує використання питної води. Залежно від технології отримання виокремлюють такі види питних вод: **оброблені** – питні води, що виготовляються з води, отриманої з поверхневих джерел питного водопостачання, підземних джерел питного водопостачання шляхом очищення чи домінералізації; **необроблені (природні)** – води, отримані безпосередньо з підземних джерел питного водопостачання, які за всіма показниками відповідають вимогам Санітарних норм без їх очищення (крім освітлення) чи домінералізації. Питна вода, призначена для споживання людиною, повинна відповідати таким гігієнічним вимогам: бути безпечною в епідемічному та радіаційному відношенні, мати сприятливі органолептичні властивості та нешкідливий хімічний склад. Для виробництва питної води варто віддавати перевагу воді підземних джерел питного водопостачання населення, надійно захищених від біологічного, хімічного та радіаційного забруднення [5].

В Україні держава гарантує захист прав громадян у сфері питної води та питного водопостачання шляхом забезпечення кожної людини питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих нормативів питного водопостачання залежно від району й умов проживання. Екологічний стан поверхневих

водних об'єктів, які забезпечують майже 80% питного водопостачання нашої країни, та якість води в них є вирішальними чинниками санітарного й епідеміологічного благополуччя населення. Україна належить до найменш забезпечених власними водними ресурсами країн Європи і є одним із регіонів зі значним антропогенним навантаженням на водні джерела та нестачею достатньої кількості прісної води. За визначенням Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй, держава, водні ресурси якої не перевищують 1,5 тис. м³ на людину, вважається незабезпеченою водою. В Україні питома величина місцевого стоку в маловодний рік у розрахунку на одного мешканця становить лише 0,52 тис. м³, а з урахуванням транзитного стоку – 1,02 тис. м³. Високий рівень техногенного навантаження на водойми та використання застарілих технологій підготовки питної води, які розраховані на доведення природної води до якості питної лише коли вихідна вода відповідає першому класу поверхневих джерел водопостачання, не дозволяють забезпечити населення якісною та безпечною для здоров'я людини питною водою. Застосування в технології підготовки питної води хлору, неефективних коагулянтів, відсутність сорбційних фільтрів з активованим вугіллям тощо призводять до потрапляння в питну воду значної кількості неорганічних та органічних забруднювачів, спільна дія яких на організм людини реально загрожує здоров'ю нації. Крім того, питна вода з поверхневих водойм потенційно небезпечна у вірусному аспекті, оскільки технологія її підготовки не гарантує видалення вірусів. Основні забруднювачі поверхневих водойм – перевантажені каналізаційні очисні споруди та мережі, які перебувають у незадовільному технічному стані та потребують проведення капітальних ремонтів чи реконструкції. Унаслідок недостатнього фінансування будівництва та реконструкції більшості об'єктів водопостачання та каналізування, заплановані державними та місцевими програмами розвитку водного господарства, охорони водних ресурсів та підвищення якості питної води, практично не проводяться [10].

Водовідведення – діяльність зі збирання, транспортування й очищення стічних вод за допомогою систем централізованого водовідведення або інших споруд відведення та/або очищення стічних вод [9].

Системи водовідведення усувають негативні наслідки дії стічних вод на навколишнє природне середовище. Після очищення стічні води зазвичай скидаються у водоймища. Найбільш досконалими системами водовідведення є такі, які забезпечують очищення і підготовку води такої якості, за якої можливе повернення води для повторного використання у промисловості або сільському господарстві. Такі системи називаються безсливними, або замкнутими [2, с. 17].

Водокористування в Україні здійснюється здебільшого нераціонально, непродуктивні витрати води збільшуються, об'єм придатних до використання водних ресурсів унаслідок забруднення і вис-

наження зменшується. Практично всі поверхневі водні джерела і ґрунтові води забруднені. Основні речовини, які призводять до забруднення, – сполуки азоту та фосфору, органічні речовини, що піддаються легкому окисленню, отрутохімікати, нафтопродукти, важкі метали, феноли. Інтенсивна евтрофікація внутрішніх водойм призводить до погіршення стану Чорного й Азовського морів. За рівнем раціонального використання водних ресурсів та якості води Україна, за даними ЮНЕСКО, серед 122 країн світу посідає 95 місце. Питне водопостачання України майже на 80% забезпечується використанням поверхневих вод. Екологічний стан поверхневих водних об'єктів і якість води в них є основними чинниками санітарного й епідемічного благополуччя населення. Водночас більшість водних об'єктів за ступенем забруднення віднесена до забруднених та дуже забруднених. Підземні води України в багатьох регіонах (Автономна Республіка Крим, Донбас, Придніпров'я) за своєю якістю не відповідають нормативним вимогам до джерел водопостачання, що пов'язано передусім з антропогенним забрудненням. Особливе занепокоєння викликає стан водопостачання сільського населення, оскільки централізованим водопостачанням забезпечено лише 25% сільських населених пунктів України [8].

Висновки. Сьогодні на законодавчому рівні не визначено поняття «система централізованого водопостачання», «система централізованого водовідведення», не закріплено єдиного понятійного апарату договору водопостачання та водовідведення.

Отже, без сумніву, треба розуміти, що дане питання потребує додаткового ґрунтового обміркування та законодавчої регламентації, а правозастосовна практика потребує чіткого правового регулювання договору водопостачання та водовідведення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко Т. Системи водопостачання населених пунктів України. *Науковий вісник Національного*

гірничого університету. 2012. № 2. С. 105–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvngu_2012_2_20.

2. Бернштейн И. Правовое регулирование водоснабжения и водоотведения в Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 26 с.

3. Петухова О., Горносталя С., Чернуха А. Інженерні мережі та комунікації. Ч. 1 : Водопостачання : конспект лекцій. Харків : УЦЗУ, 2008. 89 с.

4. Першегуба Я. Стан питної води в Україні. URL: <http://labprice.ua/statti/stan-pitnoyi-vodi-v-ukrayini>.

5. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» : наказ Міністерства охорони здоров'я України № 400 від 12 травня 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10/>.

6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення : постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, № 307 від 22 березня 2017 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0307874-17>.

7. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення : наказ Державного комітету України з питань регулярної політики та підприємництва, Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України № 35/34 від 14 лютого 2001 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0183-01>.

8. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р. : Закон України № 2818–VI від 21 грудня 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

9. Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення : Закон України № 2047–VIII (2047–19) від 18 травня 2017 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2918-14>.

10. Руденко І. Поточна ситуація щодо стану водопостачання в Україні. URL: <http://waternet.ua/uk/news/newsletter/158/>.

11. Сорокіна К. Водопостачання та водовідведення : конспект лекцій. Харків : ХНАМГ, 2009. 80 с.

12. Шульга М., Деркач І., Алексахін О. Інженерне обладнання населених місць : підручник. Харків : ХНАМГ, 2007. 259 с.

Верхола Ю.В. ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ВОДОПОСТАЧАННЯ» ТА «ВОДОВІДВЕННЯ»

Стаття присвячена дослідженню понять «водопостачання» та «водовідведення». Здійснено аналіз законодавчих актів і наукових підходів до визначення згаданих понять.

Ключові слова: водопостачання, водовідведення, питне водопостачання.

Верхола Ю.В. ПО ВОПРОСУ ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ ПОНЯТИЙ «ВОДОСНАБЖЕНИЕ» И «ВОДООТВЕДЕНИЕ»

Статья посвящена исследованию понятий «водоснабжение» и «водоотведение». Проведен анализ законодательных актов и научных подходов к определению этих понятий.

Ключевые слова: водоснабжение, водоотведение, питьевое водоснабжение.

Verkhola Yu.V. ON THE DEFINITION OF THE CONCEPTS OF “WATER SUPPLY” AND “WATER DISPOSAL”

This article explores the concepts of “water supply” and “water disposal”. It offers an overview of legislative acts and academic approaches to the definition of the concepts of “water supply” and “water disposal”. The issue of access to high-quality and proper housing and utility services, which includes water supply and water disposal, continues to remain a major concern for consumers. This problem is connected not only with the degradation of water mains, but also with an insufficiently clear regulation of the existing law. Water supply is one of the core components

of maintaining a decent standard of living and one of the factors that ensure the support and satisfaction of social, recreational, domestic, cultural, aesthetic and hygienic needs of the community. An uninterrupted provision of water supply and disposal services to consumers, to no small extent, determines the quality of their life. In connection with this, defining the concepts of water supply and water disposal is of major importance. Poor quality of water supply and removal services, low public awareness, and inconsistency of legal provisions give rise to a growing dissatisfaction among the community. In Ukraine, the state guarantees the protection of citizens' rights of access to and supply of drinking water by providing each person with drinking water of standard quality in compliance with scientific evidence-based indicators of drinking water supply depending on the area and living conditions. The environmental status of surface water bodies, which account for nearly 80% of drinking water supply in the country, and the quality of water in them, are the core factors of sanitary and epidemiological well-being of the community. Water disposal refers to a set of operations associated with the collection, transport and treatment of sewage water through central water disposal systems or other disposal and/or treatment facilities. As of now, the definitions of the concepts of central water supply system and central water disposal system remain inconsistent at the legislative level, which leads to a lack of a uniform conceptual framework used in water supply and disposal contracts.

Key words: water supply, drainage, drinking water supply.